

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII ȘI TINERETULUI
CENTRUL NAȚIONAL PENTRU CURRICULUM ȘI
EVALUARE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREUNIVERSITAR

ARIA CURRICULARĂ:
„TERAPII SPECIFICE ȘI DE COMPENSARE”

TERAPIA TULBURĂRILOR DE LIMBAJ

PROGRAMĂ ȘCOLARĂ
Clasele I – a X-a

Curriculum DEFICIENȚE MINTALE SEVERE,
PROFUNDE ȘI/ SAU ASOCIATE

Aprobat prin ordin al ministrului
nr. 5235 / 01.09.2008

NOTA DE PREZENTARE

Copiii cu deficiențe mintale severe, profunde și/ sau asociate se caracterizează printr-o diversitate de forme de manifestare la nivel anatomo-fiziologic, comportamental, cognitiv, psihic și social. Pentru a relaționa cu lumea înconjurătoare, ei au nevoie adesea de mijloace alternative de exprimare și comunicare.

Datorită complexității structurii limbajului și rolului esențial atât al procesului de comunicare, cât și a expresivității limbajului, acestea din urmă pot afecta structura personalității, având implicații negative în planul randamentului școlar și al relațiilor interpersonale. Ca urmare, apare necesară terapia tulburărilor de limbaj ca domeniu de intervenție distinct. Eficiența acestuia este condiționată de realizarea programelor terapeutice - recuperatorii printr-o strategie educațională adecvată particularităților individuale și de vârstă, potențialului psihofizic al fiecărui copil. Intervenția compensatorie, științific proiectată și desfășurată sistematic, va determina progrese în dezvoltarea vocabularului și în diminuarea frecvenței tulburărilor de limbaj și va influența pozitiv întreaga evoluție personală, pregătind elevul pentru viitoarea integrare socială.

Prezenta programă se dovedește a fi un ansamblu informațional unitar de modele de intervenție și structuri operaționale subordonate obiectivelor - cadru, urmărite în activitatea terapeutică.

Prin conținuturile structurate în această programă, se urmărește:

- crearea unui mediu educațional deschis tuturor copiilor cu deficiențe mintale severe, profunde și/ sau asociate;
- asigurarea unui mediu comunicațional care să determine manifestarea liberă a elevului în diverse contexte;
- asigurarea flexibilității activităților educaționale și de învățare- terapie;
- respectarea individualității fiecărui copil/elev implicat în activitățile de terapie;
- realizarea parteneriatului socio-educațional cu familia;

În cazul copilului cu deficiențe mintale severe, profunde și/ sau asociate, intervenția de natură logopedică este complexă, acoperind sfera achizițiilor limbajului primar și pe cea a corectării sunetelor deficitare și a disfoniei, dar centrându-se pe formarea, exersarea și dezvoltarea comunicării, în general.

Programa de TTL, elaborată pentru copiii cu deficiențe mintale severe, profunde și/ sau asociate, constituie un adevărat instrument de lucru pentru terapeut, acesta raportându-se în permanență la zona proximei dezvoltări a fiecărui copil în parte.

Activitățile de terapie tulburărilor de limbaj debutează cu activități centrate pe formarea abilităților prelingvistice, cu accent pe dezvoltarea abilității de ascultare și pe comunicarea nonverbală (mimică, gestică și pantomimă) și imagistică. În etapa ulterioară, se formează, se precizează și se dezvoltă vocabularul (introducerea noțiunilor integratoare/ vocabularului tematic) până la dezvoltarea capacității de integrare propozițională (cu sprijin obiectual/ imagistic și verbal).

Activitățile de învățare propuse în această programă au un statut orientativ. Terapeutul nu e obligat să le parcurgă în întregime, având libertatea de a-și alege acele activități de învățare care corespund cel mai bine potențialului psihologic al copiilor cu care lucrează sau de a folosi alte exemple care i se par mai potrivite pentru atingerea obiectivului propus. Se recomandă individualizarea demersului terapeutic, astfel încât să se găsească soluții profesionale pentru nevoile de școlarizare impuse de diferențele de dezvoltare psihologică și emoțională ale tuturor elevilor cu dizabilități mentale severe, integrați în școala specială.

Elevul cu deficiență mintală severă poate să comunice cu alte persoane atunci când:

- exprimă un comportament nonverbal adecvat contextului; își exprimă intenția de comunicare prin mimică,
- gest, imagine, desen;
- operează cu structuri sintactice simple și esențiale;
- adresează enunțuri/ întrebări inteligibile;
- oferă răspunsuri logice la întrebările puse;
- redă, prin cuvinte proprii, cu sprijin psihopedagogic, conținutul unor texte scurte și accesibile;
- își exprimă opiniile în legătură cu fapte și întâmplări cunoscute etc.

CICLUL PRIMAR ȘI SECUNDAR (CLS. I-X)

OBIECTIVE CADRU:

- 1. Exersarea abilității de receptare a mesajului verbal și nonverbal**
- 2. Formarea, exersarea abilității de structurare a mesajului oral**
- 3. Formarea abilităților în plan lexico-grafic**
- 4. Dezvoltarea comunicării în context social-integrator**

A. OBIECTIVE DE REFERINȚĂ ȘI EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI DE TERAPIE/ ÎNVĂȚARE**1. Exersarea abilității de receptare a mesajului verbal și nonverbal**

OBIECTIVE DE REFERINȚĂ	EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI DE TERAPIE/ ÎNVĂȚARE
1.1 Receptarea semnalelor/stimulilor din mediul apropiat, cu acordarea de semnificații corespunzătoare	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții de ascultare și identificare a unor semnale sonore (zgomote, sunete, onomatopee)<ul style="list-style-type: none"> - exerciții de localizare și de denumire a zgomotelor specifice mediului ambiant sau provocate; - exerciții de identificare și reproducere a sunetelor emise de animale (onomatopee); - exerciții de diferențiere a sunetelor emise de diverse instrumente muzicale; - exerciții de recunoaștere a vocii persoanelor familiare; ▪ Exerciții de identificare a stimulilor vizuali<ul style="list-style-type: none"> - exerciții de identificare obiectuală și imagistică; - exerciții-joc de clasificare, seriare, grupare, sortare după un criteriu (culoare, formă, mărime); ▪ Exerciții de recunoaștere a stimulilor olfactivi și gustativi<ul style="list-style-type: none"> - exerciții de identificare a diferitelor fructe și alimente după miros / gust; ▪ Exerciții de discriminare tactilă<ul style="list-style-type: none"> - joc didactic- recunoașterea obiectelor (mulaje fructe, forme geometrice prin pipait, în prezența/absența vazului) ▪ Exerciții de antrenare asociată a analizatorilor ▪ Exerciții de receptare a unor mesaje vizând comportamentul de ascultător / privitor : “Să ascultăm !; Să privim !; Să mirosim !; Să pipăim!”
1.2 Educarea și exersarea auzului fonematic	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții de emisie independentă a fonemelor ▪ Exerciții de rostire de silabe, cuvinte ▪ Exersarea simțului ritmic (bătăi din palme, jocuri cu ritm și mișcare, structuri euritmice) ▪ Exerciții de diferențiere auditivă ▪ Exerciții de diferențiere a sunetelor surdă-sonoră ▪ Exerciții -joc de rostire a perechilor paronimice ▪ Exerciții-joc de analiză fonetică, cu localizarea fonemelor în cuvânt
1.3 Ascultarea și înțelegerea mesajelor orale scurte exprimate de terapeut	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții de ascultare și reacție:<ul style="list-style-type: none"> - reacționează la prezența unor obiecte, persoane, animale ca surse sonore prin: întoarcerea capului, fixarea privirii, menținerea contactului vizual și auditiv; se întinde/ atinge/ arată cu degetul sursa sonoră; se manifestă prin vocalize, onomatopee, reacții verbale simple; - reacționează la atingerea/ zâmbetul adultului, la pronunțarea numelui său prin: fixarea privirii cu menținerea contactului vizual și auditiv, se întinde spre adult, zâmbește, reacționează prin vocalize, reacții verbale simple; - reacționează la denumirea unor obiecte familiare/ părți ale corpului, la comenzile simple ale adultului (uite!, ia!, dă-mi!) prin: îndreptarea privirii către obiectele/ părțile corpului denumite; atingerea/ indicarea/ denumirea acestora, preluarea de la adult sau aducerea obiectelor denumite, mișcarea părților corporale indicate de adult; - menține suficient contactul vizual și auditiv în timpul comunicării;

OBIECTIVE DE REFERINȚĂ	EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI DE TERAPIE/ ÎNVĂȚARE
1.3 Ascultarea și înțelegerea mesajelor orale scurte exprimate de terapeut	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții aplicative de executare de comenzi verbale simple („Pune mâna pe masa!” „Așază mingea pe raft!” etc.) ▪ Exersarea unor comenzi verbale potrivite la mediu ambiant („Închide ușa!”, „Adună jucăriile în coș!”) ▪ Exerciții de ascultare și înțelegere a unor mesaje accesibile, însoțite de suport concret- intuitiv (obiectual/ imagistic) ▪ Exerciții de formare a comportamentului de ascultător (exerciții – tip postauditiție privind punerea în corespondență cuvânt – obiect / imagine și enunț scurt – imagine / acțiune) ▪ Joc de rol cu imitarea unor acțiuni/ simularea unei convorbiri telefonice (roluri situaționale)
1.4 Utilizarea în comunicare a modelelor de exprimare nonverbală (mimică, gesturi)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții de identificare a unor modele de exprimare nonverbală: <ul style="list-style-type: none"> - citirea expresiilor mimico-faciale (bucurie, tristețe, supărare, etc.) de pe fața terapeutului/ în imagini sugestive; - perceperea și preluarea unui model gestual/ mimico-gestual; ▪ Exerciții pentru dezvoltarea abilității de a elabora răspunsuri emoționale, exprimate mimico-gestual (plăcere, bucurie, tristețe, etc) ▪ Exerciții de asociere suport imagistic – expresie mimico-facială; ▪ Jocuri cu marionete ▪ Jocuri de rol
1.5 Dezvoltarea abilității de imitare a unor activități/ modele acționale oferite de terapeut (alternarea rolului și imitare)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții de imitare a unor sunete, gesturi, expresii mimico-faciale, acțiuni, cuvinte din repertoriul terapeutului ▪ Joc de alternare a rolurilor în comunicare (alternarea rolurilor de ascultător/ vorbitor): terapeutul imită tot ceea ce face copilul (zâmbeste, se încruntă, râde - abordând o mimică adecvată) și invers ▪ Organizarea de jocuri de grup, schimbând rolurile copiilor (jocuri de-a v-ați ascunselea, cu mingea, de-a prinslea,...) ▪ Joc de rol pe teme diferite, cu oferirea de modele comportamentale nonverbale

2. Formarea, exersarea abilității de structurare a mesajului oral

OBIECTIVE DE REFERINȚĂ	EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI DE TERAPIE/ ÎNVĂȚARE
2.1 Exersarea aparatului fono-articular	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții de coordonare generală ▪ Antrenamente ludice de exersare a aparatului fono-articular (gimnastică maxilară, linguală, pentru buze, obraji, vâl palatin etc.)
2.2 Exersarea inspir-expirului	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții-joc de respirație nonverbală (suflatul în lumânare, umflarea balonului, utilizarea jucăriilor de suflat etc.) ▪ Exerciții-joc de respirație cu emiterea vocalelor/ silabelor deschise (aaa... - eeee - iiii ... - maaa... – meee... – miii..) ▪ Exerciții pentru reglarea ritmului respirator și pentru realizarea echilibrului inspir-expir ▪ Exerciții de expir prelungit cu rostirea unui material verbal gradat ca dificultate (cuvinte, propoziții ex.: „Ce frumos miroase floarea!”)
2.3 Exersarea vocii (întindere, intensitate, rezistență)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții de vocalizare în registru mediu, acut și grav ▪ Exerciții de vocalizare în ritm lent, moderat, rapid și cu intensitate diferită (în șoaptă, obișnuit, tare) ▪ Reproducerea unei linii melodice simple (emitere vocalică)

OBIECTIVE DE REFERINȚĂ	EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI DE TERAPIE/ ÎNVĂȚARE
<p>2.4 Formarea abilității de vorbire reflectată și independentă:</p> <ul style="list-style-type: none"> - la nivel propozițional; 	<p>„Mama la revedere;</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>respingerea/ refuzul</i> („nu papa”/ „nu doarme”, etc); - <i>agent –acțiune/ rezultatul acțiunii</i>: „mama spală”; „pisi (e) jos”; - <i>acțiune-obiect direct al acțiunii</i>: „bate toba”; „bea apă”; „pupă copilul” etc; - <i>acțiune -localizare</i>: „mergi acolo!” - <i>acțiune - beneficiar</i>: „arată-mi!” - <i>entitate - localizare</i> (fără utilizarea prepoziției): „pisi coș” etc; - <i>posesia</i>: „mama copilului”; „patul păpușii” - <i>entitate - atribut</i>: „mingea roșie”; „fata (e) bună”; „eu ud” etc.; <ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții de utilizare a pronumelui personal „eu”, însoțit de verbele „a vrea”, „a vedea”, „a a avea” ▪ Exerciții de integrare propozițională, după suport obiectual și/sau imagistic, cu o anumită structură: <ul style="list-style-type: none"> - subiect + nume predicativ: „Păpușa este mică.”; - subiect + verb + adverb: „Mașina merge repede.”/ „Mama vine acasă”; - subiect + verb + complement: „Ana bea apă”; - exerciții de completare a propozițiilor lacunare (suport imagistic/ sprijin verbal); - exerciții de alcătuire de propoziții enunțiative, interogative, exclamative cu suport imagistic/cuvinte date; - exerciții de selectare și reproducere a unei propoziții enunțiative/interogative/ exclamative dintr-un enunț audiat; - exerciții de completare a unui enunț cu început dat;
<p>2.5 Corectarea pronunției sunetelor deficitare și a tulburărilor de voce</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții de impostare corectă a fonemelor pronunțate deficitare: <ul style="list-style-type: none"> - punerea aparatului fono-articulator în poziție corectă de articulare; - demonstrația articulatorie; - emiterea prin imitație/ pronunție reflectată (după terapeut/ coleg) și concomitentă; ▪ Exerciții de emiteră, fixare și consolidare a sunetului ▪ Exerciții de introducere a sunetului în silabe, cuvinte, propoziții ▪ Automatizarea sunetului în cuvinte și propoziții <ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții pentru exersarea ritmului corect al vorbirii ▪ Exerciții pentru controlul intensității vocii ▪ Exerciții pentru controlul înălțimii vocii ▪ Exerciții pentru controlul timbrului vocii ▪ Exerciții pentru controlul rezonanței sunetului ▪ Exerciții pentru realizarea controlului emoțional ▪ Exerciții de control al calamburului, cuvintelor nepotrivite ▪ Exerciții de reglare a discursului (ca lungime, adecvare, interlocutor)

OBIECTIVE DE REFERINȚĂ	EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI DE TERAPIE/ ÎNVĂȚARE
<p>3.2 Însușirea schemei corporale și fixarea lateralității</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Executare de comenzi verbale după model/ fără model („Puneți mâinile pe bancă!”; „Închideți pumnii!”etc.) ▪ Exerciții – joc: imitarea posturii terapeutului/ a persoanelor dintr-un set de fotografii ▪ Exerciții mimice (de identificare a unor modele de exprimare nonverbală): <ul style="list-style-type: none"> - citirea expresiilor mimico-faciale: bucurie, tristețe, supărare etc (de pe fața terapeutului în imagini sugestive); - perceperea și preluarea fidelă a unui model gestual/ mimico-gestual; ▪ Exerciții pentru dezvoltarea abilității de a elabora răspunsuri emoționale, exprimate mimico-gestual (plăcere, bucurie, tristețe, etc.) ▪ Jocuri de pantomimă (imitarea gesturilor unor personaje cunoscute: un violonist în concert, un elev scriind tema etc) ▪ Jocuri cu marionete/ jocuri de rol ▪ Exerciții-joc de reconstituire a obiectului din părți (păpușa demontabilă) ▪ Exercițiu ludic de asociere „imagine - parte corporală corespunzătoare” (asocierea desenului figurilor umane - parte cu parte - cu cele ale propriului corp) ▪ Exerciții - joc de reconstituire imagistică [puzzles – nr. mic (3-5 piese)/ completare imagine lacunară] ▪ Redarea/ reprezentarea schemei corporale în plan obiectual-acțional și imagistic <ul style="list-style-type: none"> - modelare „omulețul” din plastilină; - construcție „omulețul” din forme geometrice (3-5 piese), după model/ în absența modelului; - colorare și desenare „omulețul” din figuri geometrice (după model/ în absența modelului); - desenul corpului uman / test proiectiv „Omulețul”; ▪ Exercițiu ludic: asocierea obiectelor cu părțile corespunzătoare ale corpului (mănușă/ tacâm – mână; gheată- picior ; căciulă- cap; ochelari-ochi etc.) ▪ Exerciții-joc de asociere „parte corporală (organ de simț) – simț corespunzător” (nas-miros; ochi-văz; ureche-auz etc) <p>2. Exerciții de fixare a lateralității:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Antrenamente de exersare a membrului superior dominant ▪ Exerciții de coordonare oculo-motorie, cu antrenarea membrului superior dominant ▪ Exerciții de identificare „stânga-dreapta” ▪ Exerciții de localizare a unui obiect, prin raportare la schema corporală proprie (în față – în spate; la stânga – la dreapta) ▪ Trasarea de cercuri cu mâna dominantă, apoi cu cea opusă, în sensul acelor de ceasornic și invers ▪ Trasarea de cercuri cu mâna dreaptă și cu cea stângă, simultan; Trasarea de semicercuri/ jumătăți de frunză cu mâna dreaptă, apoi trasarea în continuare cu mâna stângă;

OBIECTIVE DE REFERINȚĂ	EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI DE TERAPIE/ ÎNVĂȚARE
3.3 Formarea structurilor perceptiv-motrice de culoare, mărime, formă, orientare spațială	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții pentru formarea noțiunilor de culoare (roșu, alb, negru, galben, albastru, verde); mărime (mare-mic; lung-scurt; subțire-gros etc); formă (punct, linie, cerc, pătrat etc), direcție (dreapta-stânga; înainte-înapoi etc), poziție (orizontal, vertical, oblic, sus-jos, pe, între etc) <ul style="list-style-type: none"> - exerciții de identificare, sortare obiectuală și imagistică, după unul sau mai multe criterii (culoare; culoare-formă etc) cu verbalizare; - exerciții de identificare, sortare imagistică prin intermediul software-ului educațional, cu verbalizare; - exerciții de sinteză perceptuală (puzzle, incastrare, completare imagine lacunară etc); - exerciții de orientare în spațiul restrâns (foaie de bloc/ caiet de desen) după repere date (puncte de sprijin);
3.4 Corectarea dislexo-disgrafiei	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții de identificare auditivă a fonemului: <ul style="list-style-type: none"> - integrare propozițională simplă după suport imagistic; - delimitarea cuvântului vizat din cadrul propoziției; - identificarea sunetului aflat în poziție inițială în cuvânt; - pronunția reflectată și independentă a sunetului vizat; - exemplificări de cuvinte cu sunetul vizat în poziție inițială; ▪ Exerciții de identificare – diferențiere și fixare mnezică a literelor: <ul style="list-style-type: none"> - vizualizare, diferențiere, denumire a literelor; - redarea gestuală a literelor; - identificare tactilă a literelor (pipăirea literei decupate din carton gros, cu dimensiuni mari de 10 cm); - construirea literei din plastilină, sârmă, bețișoare etc.) după model/ în absența modelului; - exerciții de asociere literă – imaginea unui cuvânt care începe cu sunetul corespunzător literei; ▪ Exerciții de asociere fonem-literă-grafem <ul style="list-style-type: none"> - exerciții de selectare a literei dintr-un grup dat; - exerciții de asociere literă – cuvânt ilustrat; - exerciții de redare a grafemului cu sprijin de puncte/cu ajutorul săgeților; liare prin metoda citirii globale și scrierea cu majuscule / tastarea literei pe computer; - dictări de litere; - transcriere din litera de tipar în litera de mână/ asociere fonem – literă mare de tipar (scriere majusculă sau tastare pe computer); ▪ Exerciții de compunere, citire și scriere de cuvinte mono/bisilabice (eventual, trisilabice) cu literele însușite, după următoarea succesiune: <ul style="list-style-type: none"> - cuvinte monosilabice de tip vocală-vocală (ou, oi, au), vocală-consoană (os, ac, om, el etc) și consoană-vocală (ba, da, nu, etc); - cuvinte monosilabice de trei litere (cal, sac, rac) - cuvinte bisilabice cu silabă repetitivă (mama, tata, papa); - cuvinte bisilabice cu structură vocală- consoană-vocală (apa, Ana); - cuvinte bisilabice cu structură consoană-vocală-consoană-vocală, în special cu labialele „p”, „b”, „m”, cu vibranta „r”, cu labiodentale („f”, „v”); - cuvinte bisilabice cu structură vocală- consoană-vocală-consoană (inel, oraș); - cuvinte trisilabice cu silabe deschise („pisica” etc);

OBIECTIVE DE REFERINȚĂ	EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI DE TERAPIE/ ÎNVĂȚARE
3.4 Corectarea dislexo-disgrafiei	<p><i>Lista de cuvinte de legătură cu rol inductor</i> poate fi: „a- ac”; „b-ban”; „c-cap”; „d-dop”; „e – elev”; „f-foc”; „g-gât”; „h-hoț”; „i-inel”; „î-în”; „j-joc”; „k-kilogram”; „m-mama”; „n-nas”; „o-om”; „p-pat”; „r-rac”; „s-sac”; „ș-șah”; „t-tata”; „ț-țap”; „u-unu”; „v-vin”; „z-zid”;</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții de lexie - grafie la nivel propozițional: <ul style="list-style-type: none"> - exerciții de lexie a propoziției simple/ dezvoltate; (lexia cuvintelor pe verticală / lexia pe orizontală, cu departajarea sintagmelor); - exerciții de analiză a structurii propoziției (delimitarea numărului de cuvinte; precizarea conținutului semantic al fiecărui cuvânt; precizarea structurii sonore a fiecărui cuvânt); - exerciții de scriere a propoziției analizate, prin copiere sau transcriere (cu marcarea spațiilor dintre cuvinte prin căsuțe colorate sau linii verticale); - scrierea corectă din p.d.v.ortografic a propoziției; - exerciții de scriere de cuvinte, propoziții simple/ dezvoltate pe calculator (cu sprijin psihopedagogic); ▪ Exerciții de lexie - grafie la nivel de text: <ul style="list-style-type: none"> - exerciții de citire a unui text scurt (cu sprijin psihopedagogic); - exerciții de așezare corespunzătoare în pagină a unui text scurt; - exerciții de selectare (lexie-grafie) dintr-un text a propozițiilor enunțiative, exclamative, interogative;

*Notă:

În cazul copiilor cu tulburări accentuate în planul analizei-sintezei perceptuale și cu probleme la nivelul motricității fine, incapabili de a reda grafemul și de a face sinteza lexică, se recomandă însușirea unui inventar de cuvinte familiare prin metoda citirii globale și scrierea cu majuscule/ tastarea literei mari pe computer.

Ca procedee de lucru în vederea stimulării sintezei lexice, se pot folosi:

- introducerea principiului cromatic la nivelul structurii silabice a cuvântului (silabele sunt redată în culori diferite);
- introducerea lexiei silabelor pe verticală;

4. Dezvoltarea comunicării în context social – integrator

OBIECTIVE DE REFERINȚĂ	EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI DE TERAPIE/ ÎNVĂȚARE
4.1 Formarea comportamentului de ascultare a unor mesaje formulate de persoane cu statut diferit/ decodificare de simboluri vizuale cu semnificație socială	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții de ascultare și de decodificare a mesajelor: <ul style="list-style-type: none"> - antrenarea într-un dialog cu alternarea rolurilor de emițător-receptor, pe o temă dată; ▪ Joc de rol ▪ Exerciții de citire a unui suport imagistic (poze, imagini din manual/ reviste, imagini din cadrul unui CD educativ etc) ▪ Exerciții ludice de decodificare de simboluri vizuale cu semnificație socială (eticheta hainelor, semne rutiere, panouri publicitare, panou - trasee metrou etc)
4.2 Dezvoltarea abilității de a comunica adecvat în diverse contexte situaționale, utilizând ambele tipuri de limbaj (verbal și nonverbal)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții de mimă/ pantomimă în cadrul unor jocuri de rol ▪ Descrieri ale unor persoane cunoscute ▪ Exerciții-joc cu marionete în vederea inițierii și desfășurării unui dialog ▪ Antrenamente de selectare și de utilizare corectă a formulelor de adresare și de politețe, adecvate statutului partenerului și momentului zilei

OBIECTIVE DE REFERINȚĂ	EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI DE TERAPIE/ ÎNVĂȚARE
4.2 Dezvoltarea abilității de a comunica adecvat în diverse contexte situaționale, utilizând ambele tipuri de limbaj (verbal și nonverbal)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Exerciții de inițiere a unui dialog pe baza unui suport imagistic educarea empatiei cu personajele din cadrul unei povești vizualizate/audiate ▪ Exerciții de exprimare a propriilor opinii și gânduri în legătură cu fapte și întâmplări cunoscute, trăite la școală / în familie/ în vacanță etc) ▪ Dialoguri cu roluri situaționale: <ul style="list-style-type: none"> - exerciții de formulare a propozițiilor dezvoltate după imagini, diapozitive, diafilme, suport imagistic în cadrul software-urilor educative, reflectând diverse ipostaze sociale; <p><i>Dialoguri situaționale: „La cumpărături”, „La doctor”; „Să vorbim la telefon!” , „Ziua mea de naștere”, „La spectacol” etc.</i></p>

B. CONȚINUTURI ALE ÎNVĂȚĂRII

1. *Stimulare polisenzorială*

- Stimuli vizuali, auditivi, olfactivi, gustativi, tactili
- Antrenarea asociată a analizatorilor

2. *Auzul fonematic și modalități de exersare /dezvoltare a sa*

3. *Comunicarea nonverbală și verbală*

- Limbajul corporal și expresiile faciale
- Mesajul oral - capacitatea de a asculta, a percepe, a înțelege
- Alternarea rolului și imitația
- Semnificația globală a unui mesaj audiat
- Stimularea motricității aparatului fono-articulator
- Reglarea echilibrului inspir-expir

- Vorbirea reflectată și independentă:
  - la nivel fonematic;
  - la nivel de cuvânt;
  - la nivel de propoziție;
  - la nivel de text scurt;

- Corectarea sunetelor deficitare:
  - impostarea sunetului prin demonstrație și imitație;
  - consolidarea pronunției corecte a sunetului;
  - introducerea sa în silabe, cuvinte și propoziții;
  - automatizarea sunetului în cuvinte și propoziții;

- Vocabular și semantică:
  - noțiuni integratoare/ vocabular tematic (schemă corporală, fructe, legume, culori, animale, etc);
  - antonime – sinonime – omonime;

4. *Actul lexic și grafic*

- Antrenament psihomotric
- Schema corporală și lateralitatea
- Structurile perceptiv-motrice de culoare, mărime, formă, orientare spațială
- Achiziții instrumentale de bază: scris-citit

5. *Comunicarea în context social- integrator (în afara clasei)*

- comportamentului de ascultare a unor mesaje formulate de persoane cu statut diferit;
- decodificare de simboluri vizuale cu semnificație socială;
- comunicarea situațională;

C. SUGESTII METODOLOGICE:

Activitatea de terapie a tulburărilor de limbaj debutează cu evaluarea potențialului comunicațional al copilului, în vederea precizării diagnosticului logopedic și a stabilirii grupelor de terapie. Evaluarea stadiului de dezvoltare a limbajului copilului presupune inventarierea vocabularului nu doar sub aspect cantitativ, ci și din punct de vedere al capacității de operare cu acest bagaj lexical.

Terapia tulburărilor de limbaj este o activitate complexă, care nu se limitează la intervenția de tip logopedic, obiectivul final fiind *formarea/ dezvoltarea capacității de comunicare a copilului cu deficiență mintală severă, profundă și/ sau asociată în context social-integrator*.

Copiii cu deficiențe severe, profunde și/sau asociate răspund și interacționează cu mediul într-un mod predominant pasiv. Prin conținuturile propuse și prin stabilirea unui canal optim de comunicare cu elevul, se încearcă a se elimina această pasivitate. Pentru elevii cu deficiențe severe, profunde și/ sau asociate, comunicarea este esențială, de aceea este important să găsim metoda /modalitatea care să permită receptarea și înțelegerea mesajului și să determine o anumită reacție, să permită o comunicare rapidă și accesibilă terapeuților – elevi.

Interesul pentru comunicare, în cazul copilului cu deficiențe mintale severe, profunde și/sau asociate, se naște numai într-un context obiectual și imagistic familiar. E important a construi „spațiul terapeutic” adecvat stimulării, exersării și dezvoltării comunicării (pregătirea cabinetului de TTL), în așa fel încât acesta să-i devină familiar și să fie integrat „lumii sale”. Înconjurat de persoane apropiate, jucării, obiecte (de forme, culori și mărimi diferite) și, ulterior, de suporturi imagistice atractive, copilul cu deficiențe mintale severe, profunde și/sau asociate *învață* să comunice. Într-o primă fază, pentru a asigura comprehensiunea mesajului transmis, terapeutul apelează la o comunicare predominant nonverbală, axată pe mimico-gesticulație, urmărind să asigure, treptat, activizarea vocabularului verbal pasiv și îmbogățirea sa. Ulterior, pe măsura ce se înregistrează mici progrese și în plan verbal, cele două modalități de comunicare (verbală și nonverbală) se vor folosi în paralel.

În comunicarea verbală, sunt indispensabile exercițiile de corectare a disfoniei și a deficiențelor de pronunție, adaptând permanent traseul logopedic la „*terenul*” pe care îl manifestă copilul cu deficiență mintală severă. *Exercițiile de vorbire reflectată* (modelul verbal al profesorului fiind preluat și, cu timpul, interiorizat) devin „*element-cheie*” în terapia tulburărilor de limbaj.

Terapeutul trebuie să aibă în vedere întreaga gamă a tulburărilor de limbaj, grefate pe fondul deficiențelor mintale severe, profunde și/sau asociate:

- tulburările de pronunție (dislalia polimorfă, dizartria);
- tulburări de ritm și fluentă (bâlbâiala);
- tulburările de scris-citit (dislexia –disgrafia; alexia-agrafia);
- tulburările de voce (disfonia, fonostenia, afonia);
- tulburări polimorfe (alalia);
- tulburări de dezvoltare a limbajului – retardul în dezvoltarea limbajului;

Aspectele ce țin de terapia generală (educarea respirației și pregătirea aparatului fono-articulator pentru emitere; pregătirea musculaturii fine pentru exercițiul grafic) au un puternic caracter ludic, desfășurându-se ori de câte ori copilul manifestă receptivitate în această direcție.

Sugerăm următoarele:

1. activitatea de terapie-compensare-recuperare, desfășurată cu copilul cu deficiențe mintale severe, profunde și/ sau asociate, să aibă un caracter predominant ludic;
2. folosirea, în activitatea de învățare-compensare-recuperare, a unor materiale didactice accesibile, adaptate potențialului psihofizic al acestuia și aplicarea unor strategii moderne, în corelație cu modalitățile tradiționale de învățare-terapie.

Astfel, un rol aparte în stimularea comunicării verbale în cadrul cabinetului de TTL, în cazul copilului cu deficiențe severe, profunde și/sau asociate, îl are învățarea asistată de computer: suportul imagistic al software-urilor educative, foarte atractiv și dinamic, incită curiozitatea copilului și stimulează motivația de a prelua modelul verbal, oferit prin vorbirea reflectată. Învățarea asistată de computer, atractivă prin dinamismul imagistic și prin demersul acțional, întrunește valențele unei învățări afectiv-motivaționale specifice și creează, astfel, „*terenul*” necesar antrenării copilului cu deficiență mintală în comunicare, înlăturând negativismul determinat de relația directă cu o altă persoană. *Activizarea și nuanțarea bagajului lexical al copilului cu deficiențe mintale severe și formarea, exersarea și dezvoltarea capacității de integrare propozițională sunt obiective ce pot fi atinse prin introducerea computerului în activitatea de terapie a tulburărilor de limbaj*. Computerul devine un „bun necesar” și în activitatea de terapie axată pe intervenția în plan lexico-grafic. Copiii cu deficiențe severe, care dispun de tulburări accentuate pe linia motricității fine și a analizei și sintezei perceptuale, sunt incapabili a-și însuși „scrisul de mână”. În aceste situații, în planul lexico-grafic, accentul trebuie să fie pus pe *însușirea citirii globale*

(memorarea și redarea fidelă a imaginii „grafice”/ literale a cuvântului) și *pe scrierea cu majuscule* (identificarea literelor mari de tipar și scrierea lor la computer).

În activitatea de terapie a tulburărilor de limbaj, se recomandă:

- *crearea unor situații de comunicare în măsură să provoace copilul să exprime ceea ce vede, aude, atinge, gustă, la început folosind propriile onomatopee, cuvinte și apoi fiind antrenat în verbalizări dirijate;*
- *realizarea contactului direct și activ cu obiectele și situațiile lumii apropiate copilului* (observații libere și dirijate, manipulările și acțiunile propriu-zise cu obiectele), acționare repetată, dacă este necesară;
- *introducerea imaginilor care vor fixa reprezentările obiectelor cu care copilul a acționat direct și vor media indirect înțelegerea sensurilor, a relațiilor semantice;*
- *centrarea pe verbalizare:* orice metodă (observație, exercițiu, joc) trebuie asociată cu verbalizarea (elevul trebuie pus în situația să folosească un „cod verbal” pentru a rezolva o sarcină/ exerciții etc.); organizarea și planificarea experiențelor de limbaj în funcție de ritmul propriu de dezvoltare;
- *dezvoltarea concomitentă a componentei receptive și a celei expresive a limbajului* (copilul trebuie să aibă un limbaj productiv, dar exprimarea să fie întotdeauna însoțită de înțelegere);
- *abordare ludică a oricărui conținut;*
- *folosirea de către terapeut a unui limbaj accesibil, economic, simplu* sub aspect propozițional, cu reliefaarea permanentă a conținutului prozodic afectiv din exprimare;
- *în selectarea temelor, a subiectului lecției, a conținuturilor trebuie să țină seama de dorințele, inițiativele copilului* pentru a-l motiva în rezolvarea sarcinilor;
- *introducerea calculatorului în activitatea de terapie a tulburărilor de limbaj* ca suport modern în stimularea comunicării;
- *evitarea reluărilor, suprapunerilor cu alte discipline;*
- *încurajarea, recompensarea oricărui succes, progres/ sarcină rezolvată;*
- *evitarea observațiilor descurajante* cu privire la deficiențele de limbaj (evitarea comparațiilor între posibilitățile copiilor);
- *crearea unui climat afectiv, favorabil formării exprimării libere;*

Bibliografie:

1. M. Volintiru, E. Mițoi - „Metodica predării limbii și literaturii române în învățământul primar”, Editura Fundației Humanitas
2. E. Vrașmaș, C. Stănică - „Terapia tulburărilor de limbaj – Intervenții logopedice”, EDP, Ra, București, 1997
3. Musu, C. Păunescu - „Metodologia învățării limbii române în școala ajutoare”
4. Asociația RENINCO România „Curriculum pentru copiii cu deficiențe (dizabilități) severe și profunde”, iunie 2002
5. Asociația RENINCO România - „Ghid de predare-învățare pentru copiii cu cerințe educative speciale”, 2001

Grupul de lucru pentru elaborarea programei școlare:

Coordonator:

Consilier CNCEIP, Adina Valeria Marinache

AUTORI:

Prof. Mariana Volintiru – Școala Specială nr.11 , București

Prof. Matiana Ene – Școala Specială nr.10, București

Prof. Mihaela Bazarciuc – Școala Specială nr.10, București

Prof. Marian Casapu – Școala Specială nr.6, București